

Zala 1916.11.28. 3. oldal, második hasáb, fent

Zala 1916.11.29. 3-4. oldal, jobboldalt fent

Zala 1916.11.30. 4. oldal, baloldalt fent

Zala 1916.12.01. 3-4. oldal, jobboldalt fent

Zalamegye utolsó hóhéra.*)

*) A Zalai Krónika legközelebb megjelenő számából.

Írta: Halis István.

Zalamegye hóhéra meghalt a múlt század negyvenes éveinek elején.

A híres hivatal elnyeréseért rögtön lépéseket tettek a szentgróti, kanizsai meg az egerszegi gyöpmesterek. Úgy látszik, akkor is „kilincselni” kellett az állásokért, mert a pályázók jártak vicispánhoz, ügyészhez, csöndbiztoshoz a hóhérság elnyerése végett.

Smidlebner(?) József kanizsai gyöpmestert az ügyész ekszámen alá vette. Ilyenféleképp beszélt vele:

– Tudod-e a hóhéri tennivalókat?

– Tudom.

– A keréketörést is?

– Azt még nem próbáltam.

– Hát a nyakazást?

– Azt sem.

– Hiszen akkor semmit sem tudsz! Talán azt gondolod, hogy a hóhéri hivatalt is csak úgy el lehet végezni, mint a városbírószágot?

De már ezt nem hagyta magán száradni a gyöpmester. Haragosan kérdezte:

– Hát az egerszegi, meg a szentgróti gyöpi jó lesz hóhérnak? Azok sem törtek kerékbe, nem is nyakaztak!

Ez igaz volt. A fiskus nem tehetett mást, mint némi reményt nyújtott a pályázónak:

– No, jól van! Bízzál az ügyed kedvező elintézésében és menj haza nyugodtan.

De a másik két pályázó is járt protekció után. Különbözik pedig mind a három pályázó régi hóhércsalád sarjadéka volt. Mi nem is lehetett másképpen, mert a hóhér-ivadékok csak hasonrangú családba házasodtak a kényszerűség miatt. Tudniillik az útszéli koldus is megvetette a magyarok közül ezt a mesterséget. Sőt szükség esetén még a cigányt is csupán életveszélyes fenyegetés mellett lehetett az akasztás elvégzésére kényszeríteni. Ezért legtöbbször német vagy cseh volt nálunk a hóhér.

S éppen ezért voltak a pályázók mindannyian rokonságban egymással is, még a soproni, bécsi, brünni és prágai hóhércsaládokkal is.

Az egerszegi gyöpmester különbnek tartotta magát a szentgróti, meg a kanizsai sógoroknál, mert a felesége nagybátyjának jutott a szerencse 1818-ban, hogy

egy mágnásnak, az utolsó Beleznay grófnak fejét levághatta s a pallost az egerszegi gyöpmester örökölte. Persze, a pallost valóságos kincs gyanánt őrizte.

A szentgróti gyöpmester pedig azt hánytorgatta, hogy olyan munkát senki se tud készíteni, mint ő.

Mielőtt azonban Zalamegye betöltötte volna a hóhéri állást, rendkívüli dolog történt Ebergényben.

Ebergény kicsi falu Göcsejben. Tiszta magyar lakóit avar utódoknak tartják. Még manapság sem igen mozdulnak ki a falujukból; abban a zsuppos hajlékban halnak meg, ahol születtek.

Alig múlt el a század legrettentőbb kolerája, már egy különös új járvány kezdett pusztítani Ebergényben, meg a szomszéd Erzsébethegyen. Erős, egészséges emberek jó étvággal megvacsoráztak és reggelre halva voltak. Valami ismeretlen nyavalya ölte meg őket.

Napjainkban sem igen szeret orvost hívni a göcseji ember, hanem ezt tartja: „Meg lehet hanyi doktor nélkül is!” Hát még nyolcvan év előtt hogyan jutott volna eszébe doktor, hiszen az egerszegi fizikuson kívül csupán Keszthelyen, Kanizsán meg Lendván volt orvos a vármegyében.

A parasztok tehát szépen ráhagyták az egész dolgot a mindenható Istenre; akit ő szólít, az meghal, punktum!

A sűrű halálozásnak csupán annyi hatása volt, hogy litániakor áhítatosabban énekelték:

– A hirtelen haláltól ments meg uram minket!

Már néhány esztendeig pusztított az ismeretlen pestis, míg utoljára mégis gondolkodóba ejtette az embereket az a furcsaság, hogy a járvány csupán feleséges embereket támad meg. Sem asszonyt nem bánt, sem pedig legényt, vagy özvegy embert.

Figyelni, nyomozni kezdtek. És csakhamar iszonyú bűnt fedeztek föl: asszonyok ölték meg hites férjüket.

A mérgezés egész sora bizonyosodott be. Éppen úgy, mint ezelőtt vagy tizenhét évvel a fityeházi asszonyoknál.

Különben is nagy hasonlóság van a két eset között. Mind a fityeházi, mind pedig az ebergényi asszonyok szerelem vagy bosszú miatt mérgezték. Ha valamelyik menyecskével az ura kegyetlenül bánt, (ami éppen nem volt ritkaság) vagy ha az asszony mást szeretett: eltették útból a férjet.

Az ebergényi gyilkolásról immár úton-útfélen beszéltek, mikkor Zalamegye ügyésze perbe fogta a bűnösöket és hosszú eljárás után az 1842. év táján sikerült neki halálra ítéltetni két asszonyt.

Ezekre pallos halál várt, mert Werbőczy Tripartituma szerint csak a közönséges embert volt szabad fölakasztani, míg asszonynak és nemesnek pallos dukált.

Ma már alig tudjuk elgondolni, mekkora érdeklődést keltett az ítélet az egész vármegyében. Akkor a kivégzés teljes nyilvánosság mellett mindenféle ceremóniával járt. Pallos halál meg éppen rendkívüli ritkaság volt.

„Regula szerint” a két asszonyt jól megláncolva kitették a „siralomház”-ba három napig. Mellettük a vármegye két-két katonája őrködött talpig fölfegyverkezve. Sőt a megyeház kapujában soron kívül őr állott éjjel-nappal, míg csak meg nem történt a kivégzés.

Siralomház gyanánt a vármegyeház egyik nagy szobája szolgált, melynek utcára néző egyetlen ablakát erős vasrostély védte. (E szobát később a telekkönyvi hatóság használta ülésteremnek.)

Mindenik asszony előtt feszület állott az asztalon. A feszületek mellett éjjel-nappal két-két gyertya égett.

Három napig tódult a vármegye népe megnézni „az elvetemedett személyeket”, kiknek részére minden látogató egy-egy pénzdarabot dobott az asztalra helyezett tálba.

Az így begyűlt pénzen a halálraítélt hozathatott magának pecsenyét, bort, vagy másféle enni-innivalót. Ami pénz így el nem fogyott, azt szent célra kellett fordítani: a papnak adták misére.

De ez alatt az idő alatt a kivégzésre is el kellett készülni.

A hóhérságra pályázók közül a vicispán berendeltette a szentgróti meg az egerszegi gyöpmestereket. A jurátusa küldte a berendelő parancsolatot. A vicispán valamelyik Kerkápolyi volt, a jurátus pedig az eőri Szabó család egyik fiatal sarja, ki megkérdezte a vicispántól:

– Hát a kanizsai gyöpmestert miért hagyta ki urambátyám?

A vicispán nevetett és azt válaszolta:

– A fiskus akarata az egész! Nem hagyott béké, amíg bele nem egyeztem, hogy az ebergényi asszonyokon remek munkát csinálhassanak a szentgróti meg az egerszegi gyöpmesterek. Majd ezek közül nyeri el egyik a hóhéri állást, mert csak az lehet a vármegye hóhéra, kinek remekje van! A kanizsainak nem lesz remekje, s kedvéért nem fogunk elítélni még egy asszonyt csupán azért, hogy ő is kapjon remek munkát!

A becitált két gyöpmester pontosan megjelent a vármegyeháznál. A második vicispán adta ki nekik az utasítást, ki tudott németül beszélni és akiről azt sutogták, hogy az öregapja zsidó volt. Azt kérdezte a pályázóktól:

– Nyakaztatok-e már?

– Nem. Válaszolták csüggedten a németek.

– Akkor jól van: vigasztalta őket a második alispán. Most alkalmatok leszen hozzá! Mindegyiktek kap egy asszonyt, kin elvégezheti a remeklést! Az lesz a megyehóhér, aki szebben dolgozik! Mert nem akarunk Kanizsáról, abból a zsidófészekből hóhért hozni a vármegyére!

– A pályázók felvidámodtak annyira, hogy az egerszegi gyöpmester még kérni is merészelt valamit. Azt, hogy a vármegye csináltasson a kivégzéshez olyan vörös ruhát, amilyen a királyi parancsolatok szerint dukál.

A második alispán azt mondta:

– A vármegyének most nincsen ahhoz való posztója! Az egyszer dolgozotok fekete ruhában! Az is elég ijesztő!

A két gyöpmester megköszönte a jó indulatot és nagy ambícióval fogott hozzá a munkához.

Először is lehozták a megyeház padlásáról a két hóhérszéket és a két darab pallost. Ezek a vármegye tulajdonai voltak.

A vörösre festett székeket lemosták, a pallosokat pedig napokig fenték, tisztították, míg borotva élességűvé lettek.

Ez idő alatt a pecérek a kivégzés helyét készítgették.

A városon kívül, az Akasztófa domb mellett mintegy két méter magas és negyven négyszögméter széles új dombot hánytak földből. Tetejét kiegyengették, aztán beborították szép zöld gyeppel.

A hóhérszékek lábait földbevert cövekekhez szilárdan hozzákötözték, hogy megmozdítani ne lehessen. Ez azért volt szükséges, hogy a székekre kötött asszonyok a rémületes utolsó pillanatban székestül együtt el ne ugorhassanak és kellemetlenséget ne okozhassanak a – hóhérnak.

A kivégzés előtti éjjel az egerszegi sógornál hált a szentgróti gyöpmester.

Már éjfél után mind a két hóhérjelölt fölkel az ágyból. A szentgróti pálinkázgatott, hogy a pallos suhintáskor ne remegjen a keze.

Az egerszegi pedig szó nélkül elment hazulról. A beözönlő falusi nép úgy reggeli három óra tájban a szentháromság szobor előtt az utcán látta imádkozni.

A kivégzési cerimonia nagyon hosszú volt.

Hajnalban a pap meggyóntatta a két asszonyt. Aztán a porkoláb összekötöztette a félholt személyek kezeit, és pontban hat órakor szekérre ültette őket. Mindeniket más más szekérre. A bűnösök arca hátrafelé volt fordítva és mindenik mellett egy pap meg egy megyehuszar ült.

A harangozónak is jutott szerep. Egy megbízott embere vigyázta, hogy mikor indulnak meg a halálravivő szekerek. Induláskor a megbízott sebesen futott a templomtérre, jelt adott a toronyban váró harangozónak, ki rögtön megkondította a lélekharangot és húzta egészen a kivégzésig.

Így a lélekharang szünet nélkül való csilingelése között ünnepi menetben vitték ki az asszonyokat. Ezer meg ezer ember kísérte.

A két szekér mellett széles kardú, cifra tarsolyos megyehuszarok lovagoltak, kik máskor a hivatalos leveleket szállították.

A huszarokon kívül még hivataluknál fogva jelen kellett lenniök a börtönőröknek, kiket a várnagy vezetett. Utánuk a szolgabíró következett, ki nélkül a kivégzés éppen nem történhetett meg, mert ő az egész úton kezében tartott egy piciny pálcát, melyet a kivégzés előtt ketté kellett törnie.

Az óriási néptömeg minden tagja nagyon megszokta nézni azt a kis faágat, mert az volt az általános hit, hogy ha a szolgabíró nem tudja eltörni kétfelé a pálcát, akkor szabadon kell eresztetni a bűnöst.

Lassan, méltóságosan haladtak már csak azért is, hogy a szintén nagy számban kivonuló pendelyes gyerekeket agyon ne szorítsák vagy el ne gázolják.

Már messziről meglátta mindenki az emelvényen a fekete ruhás két hóhért.

Mikor az ezernyi nép a vesztőhelyig ért, akkor az asszonyokat a szolgabíró intésére leszállították a szekerekről. És ekkor a szolgabíró hangos szóval még egyszer fölolvasta előttük a „szentenciát”. Az ítélethirdetés után eltörte a vékony, száraz pálcikát és két darabban odadobta az asszonyok lába elé, azt kiáltván:

– Istennél a kegyelem!

E szabályos eljárás után a gyöpmesterek vették át a két asszonyt.

Pecéikkel odakötötték a vörös székhez az asszonyok kezét-lábát. A két nyomorult még mindig remélt, mert híre futamodott, hogy a király megkegyelmezett az – egyiknek. Természetesen mind a két asszony reménykedett, hogy ő lesz az egyik. Azt is mesélték, hogy a kegyelmet a legutolsó pillanatban hirdetik ki.

Eközben az egyik elítélthez odalépett az egerszegi gyepmester, lenyírta haját és bekötötte szemét. A lassú készülődés alatt a nézők közül sokan rosszul lettek.

A szentgróti mester lenézte a társa mesterkedését. Néha be-benyúlt kabátja hátsó zsebébe és butykost vett elő. Pálinkázott. Majd gúnyosan rászólt az egerszegire:

– Rosszul csinálod, Michl sógor!

Tudniilik az egerszegit Mihálynak hívták. Kesseldorfer Mihálynak.

Kesseldorfer kézbe fogta a pallost és keresztet vetett magára. A közelállók hallották fohászkodását:

– Az Atya, Fiú és Szentlélek Istennek nevében!

A fényes pallos egyet villant a napfényben. Suhintás hallatszott. Abban a pillanatban az asszony feje teljesen le volt vágva és a fej felugrott a levegőbe. Egyet kalimpált s úgy esett vissza a földre, hol az esés erejénél fogva jó messzire elgurult. A csonka testből az ég felé lövellt a vér hatalmas sugárban.

Igazi remekmunka volt! Nem lehetett volna szebben csinálni!

Most a másik asszonyra került a sor.

A szentgróti mester nem vágta le az elítéltnak a haját, sem a szemét nem kötötte be. A közönség felé fordult és hetvenkedett _

– Ajne májszterstuck wede ich máchen!

Utasítására az egyik pecér kezébe fogta az elítélt hosszú haját és fölfelé tartotta, hogy a levágás után a fej a hajnál fogva a pecér kezében maradjon.

A félholt asszonynak a rémület miatt kimeredt szeme még mindig a messze távolban révedezett. Utolsó pillanatig várta a fehér keszkenőt lobogtató lovas hárnököt. Meg kell annak érkeznie, hisz egyikük kegyelmet kap!

Egyszerre hozzáújtott a szentgróti mester.

Részeg volt-e, vagy megzavarta sógorának a sikere? Nem tudni. Csak annyit látott az iszonyat miatt megnémult nép, hogy a vágás félarcban találta az asszonyt. A szerencsétlen nő kiáltozni kezdett. Azonban a vágás folytán a szája egybeszakadt a fülével s az óriási nyíláson csak rettenetes ordító hang tört ki, de nem lehetett megérteni egyetlen szavát sem.

A gyepmester megrémült, hogy rossz munkájáért a nép agyonveri. Emiatt még bizonytalanabb lett a második vágása. Megint főlebb vágott, mint kellett volna. Ismét a fejére ütött. Hirtelen harmadszor is le sújtott. – Hiába. Megint rosszul talált! A fej még mindig a törzsökön volt. Újra odacsapott. És végre a negyedik vágás elszakította a fejet. A pecér is meg a mester is csupa vér lett a szörnyű mészárlásban.

A kanizsai gyöpmester szintén a néző seregben volt. Nem állhatta szó nélkül a rettenetes munkát, hanem fölördített:

– Agyon kell ütni a kontárkodó gazembert!

A néptömegbe a rémület belefojtotta a lélegzetet. Nem értette meg a kiáltást. Zúgott és ordított ugyan, de eszébe se jutott, hogy meg kellene torolni a förtelmes gyilkolást. Németek között azonban pórul járt volna a szentgróti mester. Mert például Magdeburgban 1611-ben ilyen „kontár munkáért” Galle hóhért agyonverték pecérestül együtt.

A kanizsai gyöpmester a végén leszólta az egész kivégzést:

– Én jobban csináltam volna mindeniknél! Nem folyamodtam volna sem a pálinkához, sem az Istenhez!

A nép ez Istentelen nyilatkozatért ütni kezdte és csupán futás mentette meg attól, hogy darabokra nem tépték.

A hóhéri állást természetesen Kesseldorfer nyerte el. De rá is termett. Olyan széles folt a marka, hogy fél tenyerében elfért az emberfej egészen. Különben is öles magas volt. Mindennap eljárt a templomba, akármilyen rossz volt az idő. S mikor már az öregség miatt nem tudott járni, akkor hintón vitette magát a misére.

Mert a mesterség jól jövedelmezett és elég gazdag lett ahhoz, hogy hintót tartsa magának. A hóhér Zalamegye virilistái közé emelkedett. Különösen sok „gazember” került keze alá az ötvenes években.

A hóhérok remekelését pedig sokáig nem feledte el a nép. Úgy mesélgették a későbbi nemzedéknek, hogy a rosszul teljesített kivégzés miatt halálra ítélték a szentgróti gyöpmestert. „De a császár pardont adott neki, mert a hóhérok a császár szolgái!”

Kesselforferről azonban még valamit följegyzünk.

Mikor a vármegyétől elvették az igazságügyet és államosították, akkor Kozareket(?) kinevezték állami hóhérnak és eltűntek az extra(?)-hóhérok. Megszűnt az állásuk, és pecérek lettek.

Kesseldorfer kivétel volt. Nagy kort ért el, és még mindig működött, ha az egerszegi vagy a kanizsai, vagy esetleg a csáktornyai törvényszék (mert Csáktornyan is volt törvényszék vagy tizenkét évig) halálos ítéletet hozott.

Legutoljára Kanizsán gyakorolta rémes mesterségét, ha jól emlékezem: 1877. december 23-án. Előtte való éjjel az ügyészségi fogház udvarán állította föl a magával hozott akasztófát. Valami Sormás környékbeli legényt kellett kivégezni, aki megkölt és kirabolt egy borkereskedőt, s ezért statárialiter halálra ítéltett.

Az akasztáshoz „két hatósági bizalmi férfiút” kért az ügyész, s a polgármester kiküldte Smettana(?) (később Sterbecki) Ferenc városi szállásmestert meg egy külső tanácsost.

A kivégzés után a bizalmi férfiak közelről megvizsgálták az akasztófát. Két függőleges oszlopon egy gerenda feküdt vízszintesen, melynek két vége túl esett a két oszlopon, s mindenik végére egy-egy vaskampó volt erősítve. A szállásmester azt kérdezte Kesselforfertől:

– Mire való az a két külső kampó?

Az aggastyán hóhér a szemével hunyorított és mosolyogva felelte (persze németül):

– Azokra a zsidókat akasztottuk – a régi jó időben!

(Vége.)